

FRAGMENT D'UN EPÍTOM DEL GLOSSARIUM ANSILEUBI DE LA PRIMERA MEITAT DEL SEGLE X*

Jesús Alturo i Perucho

De vegades les guardes de còdexs fetes amb fulls solts d'anteriors manuscrits en pergami proporcionen sorpreses agradables i poden ésser d'un interès remarcable¹. Aquest sembla que és el cas d'un foli de manuscrit que es conserva actualment a l'Arxiu Diocesà de Barcelona², recuperat precisament perquè havia servit de protecció a un llibre³. El contingut d'aquest fragment correspon a un compendi del *Liber Glossarum*, altrament dit *Glossarium Ansileubi*⁴, i «a ull paleogràfic» cal establir la seva còpia entorn de la primera meitat del

* Haig d'agrair al doctor Josep M. Martí Bonet, director de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, així com als arxivers Mn. L. Niqui i Mn. F. Miquel, les moltes facilitats que en aquesta ocasió, com en tantes altres, m'han proporcionat per tal de dur a terme aquest treball.

¹ Vegeu al respecte les paraules del professor A. M. MUNDÓ a la *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 8, Barcelona 1975 s.v. «guardar», i del mateix autor «Les col·leccions de fragments de manuscrits a Catalunya», *Faventia*, 2/2, Bellaterra 1980, pp. 115-23.

² Pel que fa a aquest arxiu hom pot consultar J. SANABRE, *El Archivo Diocesano de Barcelona*, Barcelona 1947, i J. M. MARTÍ BONET, *Archivo Diocesano de Barcelona. Organigrama*, Barcelona 1977.

³ Ens hem de doldre, però, del desconeixement de la naturalesa, les característiques i la provenença d'aquest llibre resguardat amb el nostre foli; de tota manera, com de seguida veurem, la falta d'informació sobre el *liber tradens* no és un obstacle per a determinar l'origen del fragment.

⁴ L'edició d'aquest glossari fou a càrrec de W. M. LINDSAY, J. F. MOUNTFORD i J. WHATMOUGH, *Glossaria latina*, I, Paris 1926.

segle desè⁵ i situar el seu origen en terres catalanes⁶. Si aquestes dues premisses, basades en l'anàlisi de les particularitats paleogràfiques del text que examinaré tot seguit, no són errònies, ens trobem, pel moment, davant l'exemple de glossari llatí de provinença catalana més antic⁷ i, malgrat el seu caràcter incomplet, davant l'únic testimoni per ara conegut del *Glossarium Ansileubi* a casa nostra⁸.

Però passem primer a descriure aquest foli codicològicament⁹: Frag. 6 de Barcelona, Arxiu Diocesà¹⁰. *Glossarium Ansileubi* (compendi). En pergami d'una gruixària mitjana tirant a prima. Actualment de 335 mm × 207 mm, amb el costat esquerre del recto retallat de dalt a baix. Abans, potser de 335 mm × 247 mm. Punxat, ben manifest, al marge dret; lineament horitzontal en blanc, molt marcat, i un xic més tènue el vertical, que sovint és transgredit. Escriptura a dos corondells, de trenta-sis ratlles cada un a recto i verso, per bé que la segona columna del verso incrementa aquest nombre en una unitat si comptem com a ratlla la continuació en sobrelínia del final de la primera explicació de la glossa, que no va cabre en una sola ratlla. No té intercolumni. Caixa d'escriptura de 278 mm × ± 177 mm. Lletra minúscula carolina, d'una sola mà.

⁵ El professor A. M. Mundó, molt amablement, ha volgut revisar i corroborar aquesta apreciació cronològica.

⁶ Vegeu la nota 3.

⁷ No crec que sigui exagerat de considerar-lo el més antic, ja que el grup de glossaris continguts en el cèlebre còdex Ripoll 74, conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, tot i que també es pot considerar pertanyent a la dècima centúria, s'atansa més al segle XI que no pas el nostre fragment. Vegeu M. MAYER, «La lexicografia latina en Catalunya», *Actas del V Congreso Español de Estudios Clásicos*, Madrid 1978, pp. 741-50, especialment p. 742.

S'han ocupat dels glossaris del manuscrit de Ripoll Ll. NICOLAU D'OLWER, «Un glossaire de Virgile et Juvénal», *Archivum Latinitatis Medii Aevi*, IV, 1928, pp. 104-13; «Les glossaires de Ripoll», *Arch. Lat. Med. Aevi*, IV, 1928, pp. 138-52; J. LLAURO, «Los glosarios de Ripoll», *Analecta Sacra Tarraconensia*, III, 1927, pp. 331-89; IV, 1928, pp. 271-341; i J. M. CASAS HOMS, «Vocabulari trilingüe del segle XI», *Miscellanea Biblica B. Ubach*, Montserrat 1954, pp. 449-58.

⁸ Per a una panoràmica de l'evolució de la lexicografia latina a Catalunya, vegeu M. MAYER, *op. cit.*, i A. J. SOBERANAS, «Les edicions catalanes del diccionari de Nebrija», *Actes del quart col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1977, pp. 141-203.

⁹ Per a aquesta breu descripció intento de seguir les orientacions formulades per P. BOHIGAS, A. M. MUNDO, A. J. SOBERANAS, «Normes per a la descripció codicològica dels manuscrits», *Biblioeconomia*, XXX-XXXI, núms. 77-78, 1973-1974, pp. 93-99.

¹⁰ La numeració d'aquest fragment és provisòria i correspon a la que jo mateix li he donat, ja que, per invitació del doctor J. M. Martí Bonet, estic estudiant els fragments de manuscrits conservats a l'Arxiu Episcopal.

L'aspecte general d'aquesta és el d'una escriptura espontània, tendent a inclinar-se cap a la dreta; regular, en general, en el ductus i en el mòdul, però sense grans miraments calligràfics. Les minúscules són de mida uniforme (d'uns 2 mm d'alçada) i les majúscules de vegades una mica desiguals, cosa que al costat d'unes ratlles de l'escrit sovint ondulades, no obstant les línies de guiatge del pauta, fan la impressió d'una estètica inacabada, sacrificada tal vegada en ares de la notable velocitat assolida i justificada potser pel caràcter utilitari del text. De tota manera, l'escrivà, segurament més capaç que mirat, abunda en trets cursius, com els nexos freqüents entre lletres contigües que són deguts a la rapidesa del traçat, exponent inequívoc d'una certa perícia, que, d'altra banda, no li impedeix d'incórrer en equivocacions.

Pel que fa a les lletres majúscules, disposem d'escasses mostres: les que ens donen les inicials dels lemmata, la *A* i la *B* en aquest cas, i d'algun exemple escadusser fornit pel text de les explicacions, la *I*, la *L* i la *N*, concretament.

La *A* és uncial o típica minúscula carolina, però de mòdul gran, de traços molt marcats i força gruixuts, amb el segon traç bastant inclinat, contràriament al de la *a* minúscula, que el té més recte.

La *B*, també ben particularitzada i de traços forts, pot ser capital o minúscula carolina de mida grossa.

La *I* es troba generalment a inicial de glossa i és semblant a una *I* minúscula, de la qual es diferencia pel pal, de vèrtex prim però creixent en la *I*, i d'inici gruixut i decreixent en la *I*. La *I* té també un petit suport en la base. D'altra banda, en una ocasió trobem una *I* alta enmig de paraula (*maiores*, 103), i també a començament de mot sense que la majúscula es justifiqui (*Iugis*, 61), cosa que recorda el costum de l'escriptura visigòtica.

La *L* només apareix dues vegades. Té un atac força pronunciat i és de cos paregut al de la *l* minúscula, però mentre en aquesta el pal vertical i el traç horitzontal són marcats generalment en un sol temps, de forma que la base queda arrodonida, en la majúscula els dos trets es diferencien i formen un angle recte en la base.

La darrera mostra de majúscula és la *N*, testimoniada solament una vegada. Es tracta d'una capital.

Entre les minúscules, és de ressaltar la *a*, amb un segon traç, tal com he dit, més recte que inclinat, i un semicercle que parteix de la meitat d'aquell pal o del seu vèrtex.

La *d* no és mai uncial.

La *e* representa la vocal i el diftong *ae* monoftongat, però mai no és caudada.

La *f* és molt angular i no arrodonida, com és usual.

La *g* gairebé sempre té el traç inferior obert.

La *z* té el traç horitzontal superior ondulat i l'inferior molt plegat sobre ell mateix. El pal que uneix aquests traços és sempre inclinat.

Una vegada, com ja he indicat, trobem una *I* alta enmig de paraula.

Respecte a les abreviatures, les més freqüents són les degudes a suspensió. En són una mostra:

cū cum
exemplū exemplum
gillōnē gillonem
imp̄ imperator¹¹
int̄ inter
mediā mediam
nā nam
nō nō non
nomē nomen
pāt pater
quā quam

En ordre de freqüència vénen a continuació les abreviacions per contracció i per signes especials. Són exemple de les primeres:

asserunt asserunt
benedicere benedicere
defendit defendit
populi populi
quod quod
uobis uobis
ut uel

¹¹ Cal advertir que en aquest cas el signe d'abreviatura no és, com en altres, un traç recte, sinó ondulat.

I de les segones:

~~elofant~~² *elefantorum*
~~gladi~~² *gladius*
~~laborib~~² *laboribus*
~~ponit~~² *ponitur*
~~p̄sicia~~ *presidio*
~~ꝑ~~ *pro*
~~sup~~ *super*

No hi ha cap abreviatura per lletres sobrescrites; sí en canvi, un *nomen sacrum*: ~~ꝑ~~ *deus*.

Pel que fa als nexes provinents de la tradició, no de la cursivitat, hi observo *st*, *ct* i la típica lligadura per a *et*, sola o en composició.

~~est~~ *est*
~~dictū~~ *dictum*
~~et~~ *et*
~~p̄tinet~~ *pertinet*
~~sustanē~~ *sustinent*

En el text hom constata també la presència de diverses correccions. Aquestes s'hi fan per raspat d'una lletra sobrerera (*fautori-bus*, 3), per sobreposició de la lletra correcta directament damunt l'equivocada (*numquam*, 26), per ratllat de la lletra errada i superposició de l'esmenada (*semotum*, 33; *obtunsus*, 102) i, finalment, per expuntuació de la lletra cancel·lada i superposició de la corregida (*balteum*¹², 93). Cal advertir, però, que no hi constato cap rectificació per sobre del nivell d'una sola lletra.

La tinta és de color marró, però la primera lletra de cada lemma, sempre entre l'espai del doble lineament vertical, és en general d'una tonalitat més fosca, bé per la insistència en els traços amb la mateixa tinta o bé per la sobreposició d'aquesta en una altra de color de taronja. La tinta d'aquest color remarca també per juxtaposició els parèntesis d'inclusió a la línia¹³ i és present, així mateix, en la

¹² En aquest cas s'observa una primera rectificació per sobreposició directa de la lletra corregida i una segona esmena per expuntuació i superposició.

¹³ Dono aquest nom als signes que indiquen la prolongació del text de la glossa per sobre o per sota de la línia normal d'explicació, on aquesta no ha cabut.

caplletra *B* que introdueix el primer lemma de la sèrie de paraules començades per aquesta consonant; l'interior de l'ull superior de la lletra i l'interior dels traços paral·lels que conformen el semicercle inferior estan pintats de taronja. Dins aquest apartat cal destacar, d'altra banda, que en algunes lletres inicials s'ha perdut la tinta marró i sols ha perdurat l'ataronjada. Totes aquestes característiques donen a la pàgina un cert colorit.

La puntuació del text és diversa. El signe més característic és una ratlleta inclinada de dreta a esquerra i un punt a sota (*f*), que equival als nostres dos punts i precedeix l'explicació de cada glossa. Alguna vegada, però, aquest mateix signe correspon a la nostra coma. Amb tot, la pausa que nosaltres normalment fem amb coma és representada amb el punt (.), si bé cal fer notar que de vegades aquest signe és sobrer segons els criteris moderns. El punt i final queda marcat sempre amb dos punts en disposició vertical (:).

L'últim signe de què haig d'assenyalar la presència és el ja referit per a indicar les continuacions d'explicacions que no caben en l'espai normalment reservat a les glosses. Aquest signe té forma de *L* normal o capgirada \neg , i pot ser grafiat a traç simple o doble.

Els accents gràfics, per la seva part, són del tot inexistents.

Respecte a les inicials, valgui el ja dit en parlar de les majúscules i de la tinta.

Totes aquestes característiques suara ressenyades, les crec típiques dels textos de la desena centúria, i més concretament de la seva primera meitat, a la qual atribueixo, doncs, el fragment del glossari.

Del seu origen català, en fi, potser n'és un indicatiu no menyspreable les reminiscències de caràcter visigòtic que hom hi observa, com la *I* alta, l'ortografia *hurbs* i *eth*, o fins i tot l'ús de consonant simple en *eclesia*. La influència de l'escriptura visigòtica, com se sap¹⁴, és particularment notable en els diplomes catalans de l'època indicada.

Retornant al contingut del glossari, cal recordar que el nostre fragment conté el *Glossarium Ansileubi*, però en una versió més reduïda que la donada a conèixer en l'edició de W. M. Lindsay, J. F. Mountford i J. Whatmough. N'és, per tant, un compendi¹⁵. En

¹⁴ Vegeu A. MILLARES CARLO, *Tratado de Paleografía española*. Con la colaboración de J. M. Ruiz Asencio, Madrid 1983, vol. I, p. 154.

¹⁵ Sobre els epitoms a l'edat mitjana, vegeu G. GOETZ, *Corpus glossariorum Latinorum*, 6 vols., Leipzig 1888-1901, en concret el capítol «De mediis aevi quibusdam epitomis et epitomatoribus», vol I, pp. 165-90, on esmenta diversos còdexs que són portadors de glossaris basats fonamentalment en el *Liber glossarum*. Respecte

efecte, dels tres-cents vint-i-dos lemmata inclosos en la susdita edició des de *auspice*, primer terme que trobem glossat¹⁶, fins a *beare*, l'últim, nosaltres només en disposem de cent trenta-un. És cert, però, que algunes explicacions d'un mateix lemma tenen diferents entrades en la susdita edició, mentre que en el nostre exemplar s'han unificat¹⁷. I això sense que hi falti una mostra del cas invers, certament molt poc representativa, donada la seva individualitat¹⁸.

Cal advertir, d'altra banda, que la majoria de veus suprimides en el nostre glossari són de font isidoriana: seixanta-set, de les quals vint-i-tres corresponen a lemmata que ja han rebut una explicació i quaranta-quatre a lemmata no definits en el nostre fragment. Les restants glosses pertanyen a fonts diverses, quaranta-una a lemmata també explicats i cinquanta-dues a termes nous¹⁹.

Pel que fa a la utilitat més estrictament filològica del nostre foli, és de notar que, malgrat el seu caràcter doblement fragmentari, en el contingut i en el suport, ofereix algunes variants textuais d'interès. Així, fa bones i dona certificat d'encert a diferents correccions que els editors del *Glossarium Ansileubi* es van veure obligats a fer al text dels còdexs en què basaren llur edició. No cal sinó observar les lectures *iuuante*, 1; *fautoribus*²⁰, 3; *potatis*, 13; *gillonem*, 54, i *Baiam*, 84. Per una altra part, segurament també és lectura preferible *sub patenti celo*, 45.

als quals observa: «Nec dubito quin ne sic quidem totam materiem exhauserim: sed quae attuli satis demonstrant quanta auctoritate hoc magnum lexicon per plus quam quattuor saecula flourit», p. 190.

Una mostra hispànica d'aquests epítoms del *Glossarium Ansileubi* ja fou donada per M. ARTIGAS, «Fragmento de un glosario latino», *Revista de Filología Española*, (1914), pp. 245-274. A més, sobre els glossaris a Hispània, vegeu M. C. DÍAZ y DÍAZ, *Las primeras glosas hispánicas*, Barcelona 1978.

¹⁶ El pergami està retallat a l'altura d'aquest vocable, però l'explicació no deixa dubtes respecte a quin lemma es refereix.

¹⁷ Vegeu, per exemple, els lemmata *auspicia*, 7; *austeritas*, 10; *autumabat*, 35; *auxilio*, 39; *auxilio est*, 40; *auxilium*, 41; *Baco*, 68, *Baccus*, 75; *bafer* 78; *Bal*, 86; *baratrum*, 98; *barbarus*, 102, i *barbati*, 105.

¹⁸ Es tracta del lemma *aut*, 23-24 presumiblement glossat dues vegades. El glossari és retallat en aquesta altura. La glossa *baubant* 125 també és l'únic exemple d'explicació més llarga en el nostre fragment que en els còdexs.

¹⁹ La manca de correspondència numèrica entre aquests cent seixanta lemmata, a les fonts dels quals acabo de referir-me, i els cent noranta-un que es desprèn que falten segons l'edició de l'Acadèmia Britànica es deu, naturalment, al fet suara explicat que sovint algunes glosses de l'edició de Lindsay tenen diferents entrades, mentre les nostres estan unificades.

²⁰ Inicialment, però, l'escrivà havia escrit *facutoribus*.

Però si bé aquestes variants són millors, més nombroses són les pitjors²¹. Vegeu, si no, *adne*, 29; *autumabat*²², 35; *aud*, 36; *axes*, 46; *insciis iugis uacce*, 61; *Batra*, 69; *Bactio*, 72; *ferimus*, *gressus*, 78; *baianula*, 80; *quibi*, 80; *balamte*, 87; *bibentes*, 88; *tinctorum*, 96; *uertigines*, 97; *eleuans*, 111; *rufis*, 114; *Basurides: uacce uberes*, 115; *bascausas*, 116; *base*²², 118; *ad uobis*, 122; *patrem*, 124; *banchalem*, 126 i *caleiamenta*, 127.

Al costat d'aquestes sèries hi ha encara un grup de coincidències en errors —de vegades simplement ortogràfics— entre el fragment i els còdexs emprats en l'edició de l'Acadèmia Britànica. Són els següents: *promissione*, 6; *aqua*, 14; *libitum*, 21; *aut ardens: euexit ad ethera*, 27; *aut quin*²³, 31; *autum*²⁴, 33; *stulticia*²⁵, 51; *baccalem*, 54; *baccanei*, 56; *baccapulus*, 57; *baccene*, 65; *baccue*, 70; *bacculus*, 72; *baccunis*, 74; *bagina*, 79; *barchocabas*, 105; *bari*, 109; *baselum*, 117; *basilla*, 119 i *baxem*, 129.

El nostre exemplar també presenta un grup de variants que, si no són millors, almenys resulten igualment acceptables. Heus-les aquí: *ad potentiam pertinet*, 24; *extimabam*, 34; *extimo*, 37; *baccatum*, 60; *melius uadat*, 77; *ramus*, 81, i *unctus*, 95.

No hi manquen tampoc les lectures que s'aparten del text dels altres còdexs, però que tant en aquests com en aquell són errònies. Tal és el cas de [...]*emi uero: non nobis fauente nomen*, 30; *Bacculus*, 53; *rusticus*, *stultus*, 74; *porram*, 84; *baluas*, 90; *bania*, 94; *barrus*, 114, i *bartillum*, 123.

Haig d'assenyalar, així mateix, que el lemma *auticonatur* dels còdexs, corregit per *auctionator*, devia oferir en el nostre glossari una forma híbrida, segons el que hom hi pot llegir: [...]*anator*, 28. En algunes ocasions, d'altra banda, els nostres lemmata vénen en un

²¹ Adverteixo, però, que donat que no he tingut accés directe als manuscrits base de l'edició de Lindsay-Mountford-Whatmough, que massa vegades estalvien el text de les glosses remetent a d'altres edicions perquè *defuere nummi*, em queda el dubte de si aquells còdexs porten una lectura igual o millor que la del meu fragment. Per tant, el que dic respecte a les variants pitjors del present exemplar ha de quedar, en alguns casos, pendent de confrontació amb els susdits manuscrits. Així, *adne*, 29; *agendo*, 32; *Bactio*, 72; *quibi*, 80; *ad uobis*, 122; *patrem*, 124, i *caleiamenta*, 127.

²² L'error aquí és possible que es degui a un simple oblit per part de l'escriptor de traçar la ratlleta que indica abreviatura de nasal.

²³ Aquest error és pràcticament segur que consta en el nostre fragment, tot i que la forma *aut* no s'hi pot veure perquè el pergami és retallat a la seva altura.

²⁴ Valgui el que hem dit en la nota anterior.

²⁵ Aquí haig de fer la mateixa observació que en la nota 21.

ordre invertit respecte al dels còdexs: *barrit*, 111-*barritus*, 112, i *baxea*, 127-*baxeas*, 128; i una vegada, en fi, hom troba també invertit l'ordre dels termes de l'explicació, en *bari*, 109.

Per últim, haig de deixar constància d'un mot fantasma, per emprar la terminologia del professor J. Bastardas²⁶. Em refereixo a *Basor*, vocable fruit d'un error de còpia motivat, sens dubte, perquè l'escrivà va considerar que la *B* inicial del primer lemma començat per aquesta lletra en el glossari que li servia de model en la transcripció —que devia tenir, com és usual, una mida més gran—, corresponia a la darrera paraula de la sèrie començada per *A*, *Asor* en aquest cas, que alhora era un error per *Azor*. Aquesta doble confusió explica que la definició normal de *Azor*, això és *occisus*²⁷, s'apliqui a *Basor*.

D'altra banda, pel que fa a la segona definició que el nostre fragment atribueix a *Basor*: *domus id est ecclesia* (sic), tal vegada es pugui explicar sobre la base de la paraula *Asor* —ara sí amb grafia correcta—, que significa *atrium* i *aula*²⁸, substantius que hom pot referir al temple de Déu, és a dir, a un sentit equivalent al dels termes de la nostra glossa.

Malgrat els errors de còpia, aquest petit fragment de glossari és un document de valor per a la nostra història cultural.

Glossari

- 1 [...] : iuuante.
[...]a: portenta, auguria, prodigia.
[...]bus fautoribus.
[...]iis: in iniciis uel potestate.
5 [...]um est initium alicuius rei.
[...]um: professio, promissione.
[...]m: exemplum, professio uel augurium, id est, auis signum.
[...] : nomen uenti.
[...] : irata.

²⁶ Vegeu J. BASTARDAS, «Mots fantasmes en el llatí medieval de Catalunya», *Estudis Romànics*, VIII, 1961, p. 1, on defineix aquesta mena de paraules com les que són «producte d'errors de còpia, però a vegades també d'errors de transcripció i fins i tot d'errades d'impremta».

²⁷ Vegeu F. WUTZ, *Onomastica sacra. Untersuchungen zum Liber interpretationis nominum Hebraicorum des Hl. Hieronymus*, 2 vols., Leipzig 1914-1915, p. 97.

²⁸ Vegeu F. WUTZ, *op. cit.*, pp. 379 i 741.

- 10 [...]itas: seueritas uel sterilitas.
 [...]ius: tetricus.
 [...]us: superciliosus, dstrictus.
 [...]: potatis.
 [...]: idem et rota; ab auriendo aqua dicta.
- 15 [...]lis: meridiana pars.
 [...]are: facere.
 [...]i: nimbi.
 [...]i nate macre, id est, uento Austro.
 [...]is: uentis.
- 20 [...]os: uentos.
 [...]m: libitum.
 [...]s: temerarius.
 [...]: ad magnitudinem.
 [...]: ad potentiam pertinet.
- 25 [...] alio: non alio.
 [...] ante: numquam prius.
 [...]rdens: euexit ad ethera.
 [...]anator: mercator.
 [...]ne: quod adne dicimus.
- 30 [...]erni uerq̄: non nobis fauente nomen.
 [...]uin: quin eciam, quin potius.
 [...]ix: ab agendo dictum est.
 [...]um: secretum uel longe semotum.
 [...]umabam: extimabam.
- 35 [...]umabat: dicunt, locuntur, asserunt, [...]rmant, extimant.
 Aud ubi: aut cum.
 Autumo: extimo.
 Auxilia: adiutoria.
 Auxilio: adiutorio, ope, presidio.
- 40 Auxilio est: adiuuat, succurrit, presidet, protegit, defendit.
 Auxilium: opem, presidium, subsidium, adiuumentum, remedium.
 Auxilium, presidium et subsidium hoc inter se differt. Presidium est
 aliquo loco utili positum. Auxilium quod ab exteris datur. Subsidium
 quod postea superuenit.
 Auxit: augmentauit.
 Axem: orbem celi.
- 45 Axe sub diuo: sub patenti celo.
 Axes celi est Septentrionalis linea recta, que per mediam pilam spere
 tendit.
 Azimum: sincerum.
 Azimus: panis non fermentatus. Nam azimum est sine fermento, id est,
 sincerum.
 Basor: interpretatur occisus eth domus, id est, ecclesia.

- 50 Babiger: stultus.
 Baburra: stulticia.
 Baburrus: stultus, ineptus.
 Baccalus: Liber pater ponitur.
 Baccalem: gillonem ubi infusa fit.
- 55 Baccanalia: furor.
 Baccanei: erba iocunda.
 Baccapulus: in quo mortui efferuntur.
 Baccar: genus erbe.
 Baccas: oliua lauri.
- 60 Baccatum: Baccarum sacris frequentatum.
 Baccata iugis: inscius iugis uacce.
 Baccatio: uerba furoris.
 Baccatum: margaritatum.
 Baccatur: furit uel discurrit cum ira.
- 65 Baccene: erba iocundior.
 Baci latex: uinum.
 Baccus dictus eo quod eo pede Baccia, id est, Liber sacra celebrabantur.
 Baco: Libero uel uinum.
 Batra: hurbs Persarum.
- 70 Baccue: clamore.
 Baccula: a bacca diminutiue.
 Bacculus: a Bactio repertore uitis.
 Baccum: uinum a Libero inuentum.
 Baccunis: rusticus, stultus.
- 75 Baccus: uinus uel Liber pater.
 Baccus: uinum uetus.
 Badium: equum antiqui dicebant quod inter cetera animalia melius uadat.
 Bafer: ferimus, agrestis, gressus.
 Bagina apellata: eo quod baiuletur in ea mucro uel gladius.
- 80 Baianula est lectus quibi itinere baiulatur, a baiulando, id est, deportando uocabant.
 Baia: ramus.
 Baias: portum, ueteres a baiulandis.
 Baie calide, id est, aque calentes.
 Baiam: porram.
- 85 Baiulus: portitor.
 Bal: uana, lingua Punica Deus dicitur.
 Balamte: uue a magnitudine.
 Balantes: oues, bibentes.
 Balatus: uox ouium.
- 90 Baluas: ianue.
 Balbus: qui uerba non explicat.

- Balbus: a balando potius quam loquendo dictus.
 Balteum: cingulum militare est.
 Bania: orbatos.
- 95 Bapismus: unctus, lauatio.
 Bapisterium: tinctorum.
 Baratri: profunde uertigines.
 Baratrum: infernum, altitudo, profundum.
 Barbam: ueteres uocauerunt quod u[...], non muli[...]
- 100 Barbara: inuerecunda.
 Barbarica: auro ornata.
 Barbarus: malus, tardus, obtusus, orridus, a[...]
 Barbati: maiores, ueteres, princip[...]
 Barcei: Africe populi.
- 105 Barchocabas: stella. Ebreum est.
 Bardum: ebetern, stolidum.
 Bardus: stultus, ineptus.
 Baria: grauis linea.
 Bari: grauis dicitur Grece.
- 110 Barrire: elefantorum est.
 Barrit: eleuans uocem emittit.
 Barritus: uox elefanti.
 Barones: quod sint fortes in laboribus g[...]
 Barrus: rufus, niger.
- 115 Basurides: uacce uberes.
 Bascausas: concas ereas.
 Baselum: genus nauigii.
 Base: altare uel fultoria, sessio column[...], que a fundamento consurgunt.
 Basilla: regina.
- 120 Basileus: Grece, Latine, imperator aut rex o[...], causam uocantur, quod tamquam ba[...], populum sustinent, unde et bases coron[...]
 Basilius: primus.
 Basterna: ueiculum itineris ad uobis [...],libus deporta[...]
 Bartillum: turabulum.
 Bathioca: patrem argenti ad sacrifici[...]
- 125 Baubant: latrant. Canum est latrare.
 Banchalem: gillonem ubi infusa fit.
 Baxea: calciamenta mulierum.
 Baxeas: calciamenta.
 Baxem: calciamenti genus.
- 130 Baebis: beatum facies.
 Beare: benedicere.